

СТРУКТУРА ПРОМИСЛОВОСТІ — співвідношення та взаємозв'язки між різними галузями і секторами промислового **виробництва** в економіці країни або регіону. С. п. відображає склад і пропорції промислового комплексу, а також характеризує рівень промислового розвитку та спеціалізацію. Вона формується під впливом часткового поділу праці.

Найчастіше С. п. визначають за галузями, видами діяльності, структурою затрат, територіальним розміщенням, рівнем технологічного розвитку, зовнішньо-економічною ознакою, сезонністю, економічним призначенням продукції. Галузеву С. п. характеризують кількісне співвідношення між окремими галузями і певні виробничі взаємозв'язки між ними. Галузь у С. п. — якісно однорідна сукупність суб'єктів господарювання різних форм власності, що виконують однакові функції у системі суспільного поділу праці; вид економічної діяльності — сукупність підприємств, що виробляють подібні товари або послуги чи використовують подібні процеси для створення товарів чи послуг (сировину, виробничий процес, методи або технології). Визначальними факторами С. п. є попит на продукцію, а також наявні абсолютні або порівняльні переваги у її виробництві, інші фактори — історичні, географічні, технологічні, екологічні, військово-політичні, інтеграційні, інституційні тощо.

Структурні зміни промисловості відбуваються під впливом ринкових чинників або цілеспрямованого державного регулювання. Основні показники для аналізу С. п.: обсяги виробництва та реалізованої продукції, додана вартість, вартість основних фондів, витрати на виробництво продукції, показники зайнятості. На їхній основі розраховують питому вагу окремої галузі чи виду діяльності у загальному показнику промисловості. За характером впливу на предмет праці розрізняють добувні та обробні галузі у С. п. Добувна галузь промисловості — видобуток сировини і палива з надр землі, обробні — харчова, легка (виробництво текстилю, одягу, взуття, товарів із шкіри, меблів, парфумерії та косметики) і важка (металургія, машинобудування, електроенергетична, хімічна, паливна, деревообробна та ін.). С. п. може бути диверсифікована та недиверсифікована. Для диверсифікованої С. п. притаманне різноманіття галузей промисловості та видів діяльності, що свідчить про розвиненість поділу праці. Диверсифікація промисловості сприяє підвищенню економічної стабільності, інноваційного потенціалу, здатності адаптуватися до змін ринкових умов. Недиверсифікована С. п. обмежена невеликою кількістю розвинутих галузей виробництва, що зумовлено ресурсними, соціально-економічними,

історичними та іншими чинниками, зокрема 75 % промислового виробництва в ОАЕ зосереджено у добувній, нафтохімічній, хімічній, металургійній галузях. Відповідно до

Класифікації видів економічної діяльності 2010 у С. п. за видами економічної діяльності виокремлюють добувну промисловість і розроблення кар'єрів (секція В), переробну промисловість (секція С), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (секція D) та водопостачання; каналізацію, поводження з відходами (секція Е). Кожна секція складається із розділів, груп і класів, зокрема переробна промисловість має у своїй структурі 24 розділи, наприклад, виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів, текстильне виробництво тощо. За структурою затрат розрізняють капіталомісткі, трудомісткі, матеріаломісткі, енергомісткі виробництва (галузі); за рівнем технологічного розвитку (згідно із

Загальною класифікацією видів економічної діяльності у ЄС) — високотехнологічні (виготовлення основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування), середньо-високотехнологічні (хімічних речовин і хімічної продукції, зброї та боеприпасів, електричного устаткування, машин і устаткування, автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів, інших транспортних засобів, медичних та стоматологічних інструментів і матеріалів), середньо-низькотехнологічні (тиражування звуко-, відеозаписів і програмного забезпечення, виготовлення коксу та продуктів нафтоперероблення, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, металургійне виробництво, готових металевих виробів, окрім машин і устаткування, будівництво суден і човнів; ремонт та монтаж машин і устаткування), низькотехнологічні (усі інші види діяльності переробної промисловості) галузі. Добувну промисловість і розроблення кар'єрів зазвичай зараховують до низькотехнологічних галузей, проте із підвищенням рівня автоматизації та розвитку технологій окремі види її діяльності перейшли до середньо-низькотехнологічних та середньо-високотехнологічних галузей. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря належать до середньо-високотехнологічних і високотехнологічних галузей. Водопостачання, каналізація, поводження з відходами — низькотехнологічна сфера, що з розвитком сучасних технологій очищення, автоматизації виробництва переходить у групу середньо-низькотехнологічних та середньо-високотехнологічних галузей.

Світовий банк використовує поділ секторів переробної промисловості на високо-, середньо- та низькотехнологічні. В індустріалізованих країнах з інноваційним типом розвитку питома вага високотехнологічних та середньо-високотехнологічних галузей у С. п., зазвичай, є вищою порівняно з іншими країнами. Так, у Сингапурі частка середньо- і високотехнологічного секторів становить 82 %, Південній Кореї — 66 %, Німеччині — 58 %, Японії — 55 %, Швеції — 50 %, США — 44 %. В Україні 2022 за даними Світового банку цей показник склав 28 %. За зовнішньоекономічною ознакою у С. п. виокремлюють експортоорієнтовані галузі, галузі з орієнтацією на внутрішній ринок, імпортозалежні галузі. В Україні експортоорієнтованими галузями є металургійна та олійно-жирова, орієнтованими на внутрішній ринок — поліграфічна галузь, виробництво будівельних матеріалів, кабельно-провідникова промисловість. Легка промисловість, виробництво гумових і пластмасових виробів — приклади імпортозалежних галузей. За сезонністю у С. п. виділяють сезонні (наприклад, торф'яна промисловість, деякі підгалузі харчової промисловості) та несезонні види діяльності; за економічним призначенням виготовленої продукції — групу А (галузі, що випускають засоби виробництва) та групу Б (споживчі товари). Сучасна статистика оперує 5-ма промисловими групами товарів: товари проміжного споживання, інвестиційні товари, споживчі товари короткострокового використання, споживчі товари тривалого використання, енергія. Існують також й інші ознаки класифікації галузей.

С. п. в Україні за часи незалежності зазнала суттєвих змін, набула характеру сировинної економіки, а повномасштабне російське вторгнення посилює ці тенденції. Так, 2023, порівняно з 1990, у С. п. за обсягом виробництва у фактичних цінах відбулося скорочення частки машинобудування з 26,4 до 10,2 %, частки легкої промисловості — з 10,8 до 1,8 %, металургійного виробництва — з 12,1 до 6,7 %. Водночас частка харчової промисловості зросла з 18,6 до 24,4 %, деревообробної і целюлозо-паперової галузі — з 2,5 до 4,2 %, виробництва гумових і пластикових виробів — з 1,1 до 2,5 %. Внаслідок неефективних інституційних реформ, реалізації державної політики підтримки

низько- і середньотехнологічних галузей у С. п. України виникли диспропорції на користь галузей і видів діяльності, що забезпечували швидкий оборот і прибуток. У результаті приватизації промисловість відокремилася від науки, що гальмувало трансфер технологій, розроблення та впровадження інновацій у виробництво, особливо в умовах відсутності належної державної науково-інноваційної політики та дефіциту бюджетних коштів для фінансування програм стимулювання інноваційного розвитку. Стратегічні документи, розроблені для подолання цих викликів, або не були прийняті (зокрема Стратегія розвитку промислового комплексу України на період до 2025), або не були повною мірою реалізовані (наприклад, Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030). Найбільшими рушіями змін у С. п. виступають євроінтеграційні процеси, зокрема подвійний перехід — цифровізація, озеленення і декарбонізація промисловості у рамках Європейського зеленого курсу, а також воєнна агресія РФ, що підштовхнула інноваційний розвиток і збільшення частки у С. п. України оборонної промисловості. З метою підвищення конкурентоспроможності промисловості, подолання її структурних диспропорцій країни світу реалізують державну політику, спрямовану на реструктуризацію промисловості. Вона поєднує інструменти та заходи промислової політики, політики у сфері підприємництва, інноваційної, зовнішньоекономічної, грошово-кредитної, податкової, соціальної політики тощо. Практики управління С. п. передбачають оцінку та вдосконалення виробничих процесів, впровадження інновацій, оптимізацію ресурсного використання, розвиток кластерів, створення сприятливого інвестиційного клімату.

Рекомендована література

1. Кононенко В. І., Веклич О. О., Шабліста Л. М. та ін. Механізм структурних зрушень в економіці України. 2002;
2. Бобух І. М., Кіндзерський Ю. В., Фащевська О. М. та ін. Структурні зміни як основа інклюзивного розвитку економіки України. 2020 (обидві — Київ).

О. О. Ципліцька

Бібліографічний опис:

Структура промисловості / О. О. Ципліцька // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-890706>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).